

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN 2545-3998

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ, КНИЖЕВНИ
И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC, LITERARY
AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 3, NO 5, STIP, MACEDONIA, 2018

ГОД. III, БР. 5
ШТИП, 2018

VOL. III, NO 5
STIP, 2018

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. III, Бр. 5
Штип, 2018

Vol. III, No 5
Stip, 2018

PALMK, VOL 3, NO 5, STIP, MACEDONIA, 2018

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип,
Република Македонија

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Гурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delcev University, Faculty of Philology, Stip,
Republic of Macedonia

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, United States of America
Tole Belcev, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZI University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruyse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Даница Гавриловска–Атанасовска (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип, Македонија

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Danica Gavrilovska-Atanasovska (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip, Macedonia

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip:
<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

BIBLIOGRAPHIC INFORMATION

Journal Name	PALIMPSEST International Journal for Linguistic, Literary and Cultural Research
Abbreviation	PALMK
ISSN (print)	2545-398X
ISSN (online)	2545-3998
Knowledge field:	UDC 81
UDC code	UDC 82 UDC 008
Article Format	HTML/ PDF; PRINT/ B5
Article Language	Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish, Italian
Type of Access	Open Access e-journal
Type of Review	Double-blind peer review
Type of Publication	Electronic version and print version
First Published	2016
Publisher	Goce Delcev University, Faculty of Philology, Stip, Republic of Macedonia
Frequency of Publication	Twice a year
Subject Category	Language and Linguistics, Literature and Literary Theory, Education, Cultural Studies
Chief Editor	Ranko Mladenoski
Country of Origin	Republic of Macedonia
Online Address	http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL
E-mail	palimpsest@ugd.edu.mk Academia edu https://www.ugd.academia.edu/ PALIMPSESTПАЛИМПСЕСТ
	Research Gate https://www.researchgate.net/profile/Palimpsest_Palimpsest2
Profiles	Facebook Palimpsest / Палимпсест Twitter https://twitter.com/palimpsest22 SCRIBD https://www.scribd.com/user/359191573/Palimpsest-Палимпсест

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

15 ПРЕДГОВОР

Светлана Јакимовска, уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Svetlana Jakimovska, editor of Palimpsest

ЈАЗИК / LANGUAGE

19 Виолета Јанушева

ИСТИОТ/А/О/Е ВО НОВИНАРСКИОТ ПОТСТИЛ НА
МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК

Violeta Janusheva

THE [SAME] IN THE JOURNALISTIC SUB-STYLE OF THE STANDARD
MACEDONIAN LANGUAGE

31 Игор Станојоски

ЗА И ПРОТИВ УПОТРЕБАТА НА АОРИСТОТ ОД НЕСВРШЕНИТЕ
ГЛАГОЛИ

Igor Stanojoski

USE OF IMPERFECTIVE AORIST: FOR AND AGAINST

43 Марија Леонтиќ

КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА НА ГЛАСОВИТЕ ВО ТУРСКИОТ И ВО
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И НИВНА КЛАСИФИКАЦИЈА

Marija Leontik

CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE TURKISH AND MACEDONIAN
SOUNDS AND THEIR CLASSIFICATION

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

61 Chahinda Ezzat

LES VOIX DU « SILENCE » DANS LE SILENCE DE MAHOMET DE SALIM
BACHI

Chahinda Ezzat

VOICES OF “SILENCE” IN THE SILENCE OF MAHOMET BY SALIM BACHI

73 Марија Ѓорѓиева Димова

ПИШУВАЊЕТО КАКО ДОМУВАЊЕ

Marija Gjorgjieva Dimova

WRITING AS A NARRATIVE HOME

- 87 Nurdan Yeşilyurt**
DEDE KORKUT HİKÂYELERİ'NDE İHANET MOTİFİ ÜZERİNE
Nurdan Yeşilyurt
UPON THE THEME OF TREACHERY IN THE BOOK OF DEDE KORKUT
- 99 Satı Kumartaşlıoğlu**
AFYONKARAHİSAR/EMİRDAĞ TÜRKÜLERİNDE COĞRAFYA VE
MEKÂN UNSURLARI
Satı Kumartaşlıoğlu
GEOGRAPHY AND PLACE ELEMENTS IN EMIRDAG FOLK SONGS
- 115 Şerife Seher Erol Çalışkan, Tuğba Teke**
TÜRKMEN EFSANELERİNDE NEDİR ŞAH
Sherife Seher Erol Calışhkan, Tugba Teke
NEDIR SHAH IN TURKMENIAN LEGENDS
- 131 Славчо Ковилоски**
ХРИСТЕ ХАЏИ КОНСТАНТИНОВИЧ: ПИСМОВНИК И ЕРМИНИЈА
Slavcho Koviloski
HRISTE HADZHI KONSTANTINOVICH: PISMOVNIK AND ERMINIA
- 139 Can Şen, Alp Eren Demirkaya**
TROYSKİLİ AHMED TACEDDİN'İN RUSYA TÜRKLERİNİN TİYATRO
FAALİYETLERİ HAKKINDAKİ BİR YAZISI
Can Şen, Alp Eren Demirkaya
AN ARTICLE OF AHMED TACEDDIN FROM TROYSKI ABOUT
THEATER ACTIVITIES OF RUSSIAN TURKS
- 151 Даниела Андоновска-Трајковска**
ТРАГАЊЕ ПО ЕСЕНЦИЈАТА ВО (ВОН)ТЕКСТОВНИТЕ СТРУКТУРИ
(КОН „ВО КОЖУРЕЦОТ НА ВЕКОТ“ ОД ВЕСНА МУНДИШЕВСКА-
ВЕЛЈАНОВСКА)
Daniela Andonovska-Trajkovska
A QUEST FOR THE ESSENCE IN THE (EXTRA) TEXTUAL
STRUCTURES OF “IN THE COCOON OF THE CENTURY”
BY VESNA MUNDISHEVSKA-VELJANOVSKA
- 161 Ивона Мургоска, Мариче Чолакова**
РЕАКТУЕЛИЗАЦИЈА НА МИТОТ ЗА АНТИГОНА ВО ДРАМИТЕ
НА СОФОКЛЕ И НА ЖАН АНУЈ
Ivona Murgoska, Mariche Cholakova
REACTUALIZATION OF THE MYTH ANTIGONE BY SOPHOCLES
AND ANOULIH

КУЛТУРА / CULTURE

179 Luciana Guido Shrempf

VIAGGIO NELLA STORIA DELL'ITALIA CONTEMPORANEA ATTRAVERSO I FILM DEGLI ULTIMI VENTI ANNI: DALLA PRIMA GUERRA MONDIALE AD OGGI

Luciana Guido Shrempf

A JOURNEY ACROSS THE HISTORY OF CONTEMPORARY ITALY THROUGH THE MOVIES OF THE LAST TWENTY YEARS: FROM THE FIRST WORLD WAR UNTIL TODAY

197 Слободан Милошески

КУЛТУРА НА ЧИТАЊЕ НА ЛИКОВНИТЕ ДЕЛА

Slobodan Milosovski

CULTURE OF READING THE ARTWORK

207 Петар Намичев, Екатерина Намичева

ЧАРДАКОТ – ВИТАЛЕН ПРОСТОПЕН ЕЛЕМЕНТ ОД ГРАДСКАТА КУЌА ВО ШТИП ОД 19 ВЕК

Petar Namicev, Ekaterina Namicheva

THE BALCONY LOGGIA - A VITAL SPATIAL ELEMENT OF THE 19TH CENTURY HOUSE IN SH TIP

221 Стојанче Костов

ОРСКАТА ТРАДИЦИЈА КАЈ МАКЕДОНСКАТА ДИЈАСПОРА ВО СРБИЈА (ПО ПРИМЕРИ ОД ИСТРАЖУВАЊАТА НА ЕТНОКОРЕОЛОГОТ МИХАИЛО ДИМОСКИ ВО ГЛОГОЊ И ВО ЈАБУКА)

Stojanche Kostov

THE FOLK DANCE TRADITION OF THE MACEDONIAN DIASPORA IN SERBIA (FOLLOWING THE RESEARCHES OF ETHNOCHOREOLOGIST MIHAILO DIMOSKI IN PANCHEVO, KACHAREVO, GLOGONJ AND JABUKA)

233 Zorica Nikolovska

DER ÜBERSETZUNGSPROZESS ALS MACHTÄQUILIBRIUM ZWISCHEN VERSCHIEDENEN KULTUREN

Zorica Nikolovska

THE TRANSLATION PROCESS AS A POWER EQUILIBRIUM BETWEEN DIFFERENT CULTURES

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

245 Mohamed El-Halfaoui

LANGUES ET CULTURES DANS LE SYSTEME EDUCATIF MAROCAIN
(ANALYSE DES REPRESENTATIONS)

Mohamed El-Halfaoui

LANGUAGES AND CULTURES IN THE MOROCCAN EDUCATIONAL
SYSTEM (ANALYSIS OF REPRESENTATIONS)

259 Abderrahim Turchli

VERS UNE PROMOTION DE L'ENSEIGNEMENT – APPRENTISSAGE DE
L'INTERCULTUREL A TRAVERS LA LECTURE DE L'ŒUVRE LITTERAIRE
SUBSAHARIENNE

Abderrahim Turchli

TOWARDS THE PROMOTION OF INTERCULTURAL TEACHING-
LEARNING THROUGH READING FRANCOPHONE LITERARY WORK

269 Адријана Хаџи-Николова, Нина Даскаловска

СТРАТЕГИИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ ВО НАСТАВАТА ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК

Adrijana Hadji-Nikolova, Nina Daskalovska

READING STRATEGIES IN ENGLISH LANGUAGE INSTRUCTION

281 Ümit Süleymani

MAKEDONYA'DA TÜRKÇE ÖĞRETMEN ADAYLARININ PSİKOLOJİK
ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ümit Süleymani

A STUDY ON THE PSYCHOLOGICAL PROPERTIES OF TURKISH
TEACHER CANDIDATES IN MACEDONIA

293 Милена Гаврилова, Нина Даскаловска

ИНДИВИДУАЛНИ РАЗЛИКИ МЕЃУ УЧЕНИЦИТЕ И РАЗЛИЧНИ
СТИЛОВИ НА УЧЕЊЕ

Milena Gavrilova, Nina Daskalovska

INDIVIDUAL LEARNER DIFFERENCES AND DIFFERENT LEARNING
STYLES

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 307** **Људмил Спасов, Димитар Пандев**
„СТАНДАРДЕН МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК“ ОД АВТОРКАТА ВИОЛЕТА
ЈАНУШЕВА

Ljudmil Spasov, Dimitar Pandev
STANDARDEN MAKEDONSKI JAZIK [STANDARD MACEDONIAN
LANGUAGE] BY VIOLETA JANUSHEVA

- 313** **Ранко Младеноски**
БЕЛЕТРИЗИРАЊЕ НА ТЕОРИЈАТА И ТЕОРЕТИЗИРАЊЕ НА
БЕЛЕТРИСТИКАТА

Ranko Mladenoski
BELLETRIZING OF THE THEORY AND THEORIZING OF THE
BELLETRISTICS

- 331** **Марија Гркова**
ПРАГМАТИЧКАТА КОМПЕТЕНЦИЈА ВИДЕНА НИЗ ОЧИТЕ НА
НАСТАВНИЦИТЕ НА СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ

Marija Grkova
PRAGMATIC COMPETENCE THROUGH THE EYES OF A FOREIGN
LANGUAGE TEACHERS

ДОДАТОК / APPENDIX

- 339** ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“

CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

ПРЕДГОВОР

Почитувана читателке, ценет читателу,

Пред вас го имате петтиот број на меѓународното научно списание *Палимпсест* со кој тоа влегува во третата година од своето постоење. Бавните, но сигурни исчекори кои ние како уредници ги остваруваме со секој нов број на списанието само ни ја потврдуваат увереноста дека сме биле на вистинскиот пат кога ги поставувавме неговите темели. Имено, водени од идејата на нашиот патрон Гоце Делчев дека „светот единствено е поле за културен натпревар меѓу народите“ сметавме дека токму страниците на нашето списание, преку размената на идеи и сознанија, ќе создадат нов простор за културен и научен натпревар. Во тој дух и се определивме трудовите да се објавуваат на повеќе јазици (англиски, француски, германски, италијански, турски и руски јазик), секако негувајќи го, пред сè, мајчиниот македонски јазик. Во тој дух беше и определбата да се објавуваат трудови не само на домашни туку и на странски автори чиј интерес за списанието расте со секој нареден број.

Во петтиот број на списанието во петте рубрики (*Јазик, Книжевност, Култура, Методика на наставата и Прикази*) се распределени вкупно 25 труда. Дел од нив се напишани од страна на автори од Македонија: Виолета Јанушева, Игор Станојоски, Марија Леонтиќ, Марија Ѓорѓиева Димова, Славчо Ковилоски, Даниела Андоновска-Трајковска, Ивона Мургоска, Мариче Чолакова, Лучана Гвидо-Шремпф, Слободан Милошески, Петар Намичев, Екатерина Намичева, Стојанче Костов, Зорица Николовска, Адријана Хаџи-Николова, Нина Даскаловска, Милена Гаврилова, Умит Сулејмани, Људмил Спасов, Димитар Пандев, Ранко Младеноски и Марија Ѓркова. Покрај нив, во рубриката *Книжевност* свој придонес дадоа и Чахинда Езат (Chahinda Ezzat) од Египет, како и Нурдан Јешилјурт (Nurdan Yeşilyurt), Сат' Кумарташл'оглу (Satı Kumartaşlıoğlu), Шерифе Сехер Ерол Чал'шкан (Şerife Seher Erol Çalışkan), Тугба Теке (Tuğba Teke), Џан Шен (Can Şen) и Алп Ерен Демиркаја (Alp Eren Demirkaya) од Турција. Помеѓу преостанатите, рубриката *Методика на наставата* ја збогатија и Мохамед Ел-Халфаи (Mohamed El-Halfaoui) и Абдерахим Турчли (Abderrahim Turchli) од Мароко.

Искажувајќи искрена и длабока благодарност кон сите автори кои дадоа свој придонес за збогатувањето на овој број, воедно ја изразувам и својата цврста убеденост дека културниот и научен натпревар на страниците на *Палимпсест* нема да застане и дека во него ќе продолжат да објавуваат трудови, на големо задоволство на Уредувачкиот одбор и на Редакцискиот совет, наши колешки и колеги од сите континенти.

Светлана Јакимовска, уредник на Палимпсест

FOREWORD

Dear reader,

This is the fifth issue of the international scientific journal *Palimpsest* which enters the third year of its existence. The slow but sure steps forward that we as editors accomplish with each new issue of the journal confirm our conviction that we were on the right track when we laid down its foundations. Namely, led by the idea of our patron Goce Delchev that “the world is only a field for cultural competition among nations”, we believed that the pages of our journal, through the exchange of ideas and knowledge, would create a new space for cultural and scientific competition. In that spirit we decided to publish articles in many languages (English, French, German, Italian, Turkish and Russian), certainly nurturing, above all, our native Macedonian language. In that spirit was the decision to publish articles not only from Macedonian but from foreign authors as well whose interest in the journal grows with every new issue.

In the fifth issue of the journal a total of 25 papers are placed in the five sections (*Language, Literature, Culture, Teaching Methodology and Book Reviews*). Some of them are written by authors from Macedonia: Violeta Janusheva, Igor Stanojoski, Marija Leontik, Maria Gjorgjieva Dimova, Slavcho Koviloski, Daniela Andonovska-Trajkovska, Ivona Murgoska, Mariche Cholakova, Lucana Guido-Schrempf, Slobodan Miloseski, Petar Namichev, Ekaterina Namicheva, Stojanche Kostov, Zorica Nikolovska, Adrijana Hadzi-Nikolova, Nina Daskalovska, Milena Gavrilova, Umit Sulejmani, Ljudmil Spasov, Dimitar Pandev, Ranko Mladenovski and Marija Grkova. In addition to them, among the contributors to the “*Literature*” section were Chahinda Ezzat from Egypt, as well as Nurdan Yeşilyurt, Satı Kumartaşlıoğlu, Sherife Seher Erol Calışkan, Tugba Teke, Can Şen and Alp Eren Demirkaya from Turkey. The “*Teaching Methodology*” section was also enriched by Mohamed El-Halfaoui and Abderrahim Turchli from Morocco.

Expressing sincere and deep gratitude to all authors contributing to the enrichment of this issue, I also express my firm conviction that the cultural and scientific competition on the pages of *Palimpsest* will not stop, and to the great pleasure of the Editorial Board and the Editorial Council, our colleagues from all continents will continue to publish their articles in the journal.

Svetlana Jakimovska, editor of Palimpsest

UDC: 821.163.42-1.09(049.3)
821.163.3.09(049.3)
821.163.3-95(049.3)
821.163.3-4(049.3)

Стручен труд
Theoretical paper

БЕЛЕТРИЗИРАЊЕ НА ТЕОРИЈАТА И ТЕОРЕТИЗИРАЊЕ НА БЕЛЕТРИСТИКАТА

Ранко Младеноски

Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
ranko.mladenoski@ugd.edu.mk

Апстракт: Трудот претставува осврт кон книгата со наслов „Воскресението на читателот“ од Венко Андоновски – македонски прозаист, поет, драматичар, книжевен теоретичар, критичар, есеист, полемичар, колумнист, антологичар, професор по книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Во трудот подетално се елаборираат најсуштинските сегменти од текстовите што ја сочинуваат книгата, а кои се однесуваат на книжевното дело на значајни автори како што се Анте Поповски, Петре М. Андреевски, Живко Чинго, Антун Бранко Шимиќ и други, но се нагласува и нејзиното значење во контекстот на македонската книжевно-теориска и книжевно-критичка продукција. Во заклучокот од трудот аргументирано се потенцира дека оваа книга на Андоновски и денес го заслужува вниманието и на пошироката читателска публика, но и на стручната јавност од областа на литературологијата.

Клучни зборови: *„Воскресението на читателот“, Венко Андоновски, книжевна теорија, книжевна критика, македонска книжевност, есеистика.*

1. Вовед

„Воскресението на читателот“ е петтата книжевно-теориска и книжевно-критичка книга на Венко Андоновски¹ која (како и многу други вакви и слични трудови од наши заслужни творци на полето на литературологијата), за жал и за чудење, помина (колку што ни е нам познато) буквално незабележана од македонската книжевно-критичка

¹ Регистрираме седум досега објавени книги на Андоновски од областа на книжевната теорија и книжевната критика: „Текстовни процеси“ (1996, Култура, Скопје); „Матошевите свона“ (1997, Штрк, Скопје); „Структурата на македонскиот реалистичен роман“ (1997, Детска радост, Скопје); „Дешифрирања (литературни студии)“ (2000, Штрк, Скопје); „Воскресението на читателот“ (2009, Табернакул, Скопје); „Обдукција/абдукција на теоријата, Том 1: Жива семиотика“ (2011, Галикул, Скопје); „Обдукција/абдукција на теоријата, Том 2: Наратологија (шеесет години македонски роман: 1952-2012)“ (2013, Галикул, Скопје).

(валоризирачка) мисла.² Зачудува тој факт, зашто оваа книга на Андоновски е интересна и привлечна од повеќе аспекти: во неа го следиме веќе препознатливиот прониклив и секогаш креативен аналитичко-интерпретативен пристап на Андоновски кон книжевните дела од каков било вид; идејата за есеизирање (односно белетризирање) на теоријата и теоретизација на есеистиката (односно на белетристиката); латентен компаративен приод во интерпретациите како линк меѓу текстовите што се објавуваат во книгава (особено во вториот дел); суптилни и темелни интерпретации на книжевни дела од мошне значајни македонски (Анте Поповски, Петре М. Андреевски, Михаил Ренцов, Живко Чинго, Зоран Ковачески, Драги Михајловски, Димитрие Дурацовски), но и од хрватски (Антун Бранко Шимиќ) писатели; доблесно и беззасорно преиспитување, преоценување и коригирање на одредени сопствени книжевно-критички ставови и судови од минатото како раритетен, ендемски феномен во децениски застоената македонска книжевно-критичка бара; умешноста да се изолира и да се стави на прегледен и видлив увид постмодернизмот во модерната и реализмот во посмодерната како актуелизација на тезата за непостоењето на строги граници меѓу различните стилско-формациски текови во литературата; и... и така натаму.

Ќе се обидеме овде подетално да ги елаборираме најсуштинските сегменти на трудовите што се нудат меѓу кориците на книгата „Воскресението на читателот“ од Андоновски (објавена во 2009 година од страна на скопскиот издавач „Табернакул“) со цел да покажеме дека таа и натаму го заслужува вниманието на пошироката, а особено на потесната стручна читателска публика.

2. Апотеоза на писателот – воскреснување на зборот – смрт на авторот – воскресение на читателот

Приближно по ваква развојна линија се одвиваат книжевно-теориските процеси од втората половина на 19 век па сè до денес. Доминантно позитивистичкиот метод во 19 век трагаше по значењето на книжевниот текст преку психо-социолошките фактори (биографијата на авторот во контекст на комплексот од општествени околности). Во 1914 година Виктор Борисович Шкловски (на кого се повикува и Андоновски во предговорот кон неговата книга за која овде расправаме) копнееше по „воскреснување на зборот“ – на сега веќе мртвите зборови да им се врати првобитното значење (сликовитото празначење) што го имале кога биле создавани (на пример, француското „enfant“ и староруското „отрок“ = „оној што не зборува“) (Шкловски, 1914, стр. 36) со што ги најави формалистичките истражувања како „истурена извидница“ на подоцнежниот структуралистички метод во книжевно-теориските

² Единствениот осврт кон „Воскресението на читателот“ што нам ни е познат е оној на Атанас Вангелов со наслов „Правнуците на реализмот“ објавен во дневниот „Утрински весник“ на 11.01. 2010 година.

интерпретации. Во 1967 година Ролан Барт безмилосно „го умре“ авторот³ залагајќи се за тезата дека „пишувањето е уништување на секој глас, на секое избрано гледиште... пишувањето е оној неутрален, сложен, посреден простор каде што нашиот субјект исчезнува“ (Bart, 1967) поентирајќи со идејата дека „раѓањето на читателот мора да се случи по цена на смртта на Авторот“ (Bart, 1967) со што, всушност, го најави „почетокот на крајот“ на структурализмот и „зачнувањето“ на постструктуралистичкиот книжевно-теориски метод од кој, меѓу другото, се изроди и теоријата на рецепцијата во улога на „мајка“ на читателот. Ваквиот историјат на книжевната теорија го потврдува и Тери Иглтон, еден од најдобрите познавачи на дијахронијата на теоријата на книжевноста:

„Историјата на модерната теорија на литературата би можеле да ја поделиме на три етапи: преокупација со авторот (романтизмот и деветнаесеттиот век), ексклузивното интересирање за текстот (*новата критика*) и сигнификантното свртување на вниманието кон читателот, особено во последниве години“. (Иглтон, 2000, стр. 81).

Сега веќе на сите ни станува јасно дека ова кратко излагање за историјатот на теоријата на книжевноста не е некаква бесмислена дигресија, не е некоја бесполезна екскурзија во минатото, и дека сè уште сме и на теренот и кај предметот на нашата расправа – „Воскресението на читателот“ од Венко Андоновски – односно дека дискутираме за метафоричниот наслов на книгата кој, пак, имплицитно го наметнува прашањето: кога тоа и како „умрел“ читателот, па ние денес да зборуваме за неговото „воскресение“? Одговорот го наоѓаме во предговорот:

„Да кажам само уште збор-два за насловот на книгата. Виктор Шкловски се залагаше за воскресение на зборот и негова дезавтоматизација, за враќање на првородената свежина на зборот и неговата детска невиност. Јас го парафразирам и ја менувам смислата: се залагам за воскресение на читателот, единствениот и најважен фактор на литературната комуникација. Писатели отсекогаш имало и ќе има и премногу, но не и вистински читатели. А без читателот не постои ни книгата, иако е напишана и отпечатена... Во оваа книга се трудев да бидам многу повеќе читател одошто теоретичар. Веќе реков: најубавите текстови кои читаат едно дело се оние во кои има многу теорија, а таа останува невидлива. Тој миг на исчезнување на теоријата, а всушност нејзино максимално и најконцентрирано присуство во интерпретативниот чин јас го именувам – *Воскресение на читателот*“. (Андоновски, 2009, стр. 9-10).

Станува збор, имено, за нешто што Андоновски го детерминира уште и како „белетризирање на теоријата“ за што подетално ќе дискутираме подолу при конкретната елаборација на составните

³ За поинакви гледишта во врска со прашањето за „смртта на авторот“ во поново време, односно за дискутабилноста на оваа проблематика, да се погледне подетално во: Ѓорѓиева Димова, 2017, стр. 199-213.

елементи на книгата „Воскресението на читателот“ чиишто текстови се систематизирани во три дела: „Наместо посвета“, „Филолошки студии“ и „Теорија и парате(рит)орија“.

3. Белетризирање на теоријата

Првиот дел од книгата има само еден текст – „Есеј за посветата“. Придржувајќи се до својата веќе најавена идеја (во предговорот) за белетризирање на теоријата (се мисли, секако, на книжевната теорија во една најопшта смисла на зборот), Андоновски навистина ѝ пристапува на посветата од есеистичко-теориски аспект нудејќи мноштво детерминации за овој краток книжевен жанр.⁴ Тоа белетризирање на теоријата, односно затскривањето на присутните книжевно-теориски постулати зад превезот на есејот, е забележливо уште на почетокот со оној опис на личниот детски опит за „украсување“ на книгите со чкртаници (со молив или, не дај Боже, со пенкало) по што следува укорот од мајката, но и премолченото одобрување од таткото. До тука го следиме авторот-есеист по што настапува читателот-теоретичар кој во ваквата родителска биполарност кон детските обиди да станат коавтори на книгите што „ги украсуваат со чкртаници“ ги лоцира двата (дијаметрално спротивни) базни книжевно-теориски пристапи во сфаќањето на книжевниот текст – првиот, дека книжевниот текст е затворен систем со веќе кодирани значења (позитивисти, формалисти, структуралисти...) и вториот, дека секое книжевно дело е отворена значенска структура во која секој читател го додава својот личен значенски (смисловен) код (постструктуралисти од каков било вид – деконструктивисти, теоретичари на рецепцијата, имаголози, постколонијалисти и други постструктуралистички „-исти“). Да погледнеме како Андоновски практично ја белетризира теоријата:

„Се чини дека мајка ми (тоа го сфатив многу години подоцна, проучувајќи ја теоријата на литературата) ја бранеше 'реалистичката' теорија за 'завршено дело', дело во кое читателот (или 'корисникот' на книгата) речиси и не може да вгради ниеден свој знак, ниедна своја пукнатина во однапред даденото, хигиенски чувано, стерилизирано и конзервирано значење. Татко ми пак, кажано со зборовите на модерните литературни теории, беше еден вид приврзаник на Умберто Еко, застапник на тезата дека секое дело е отворена структура во која читателот го впишува, преку актот на читањето, својот личен ракопис“.
(Андоновски, 2009, стр. 15).

На посветата како микро-жанр авторот ѝ дава голем број определби, но и функции. Имено, посветата е (односно може да биде) и обљуба и прељуба, и мит за вечната меморија, и критика за делото коешто се подарува, и фуснота на делото, и мнемотехнички детаљ, и хипертекст на книгата (значи и интертекст) и топла, жива, речиси изговорена реч, и

⁴ Интересно е тоа што и Блаже Конески во „Дневник по многу години“ ја застапува тезата дека посветата е литературен жанр. За ова да се види: Конески, 1988, стр. 123-124.

додворување и заведување и така натаму. Но, што и да е таа, посветата е секогаш „оригинална“ и „неповторлива“, зашто нејзиното најавтентично значење е поставено во контекстот (интимен во голема мера) на три чинители (или „три света“, како што вели Андоновски): адресантот (оној што ја пишува посветата и ја подарува книгата), предметот (самата книга со посветата во неа) и адресатот (оној кому му е подарена книгата со посвета). Само во тој контекст посветата ја носи вистинската смисла и вистинската вредност за оној кому му е наменета, а тука е, секако, и калиграфскиот карактер на посветата, односно ракописот со сите негови симпатични „недостатоци“ затоа што, како што нагласува Андоновски, во никој случај не може да се зборува за грешка во посветата:

„Нејзината вредност е во нејзината неповторливост (ниеден ракопис не е повторлив, секој краснописец има свој сопствен уникатен ракопис; освен тоа, ниедна буква во еден ист ракопис не е сосема идентична на претходно напишаната иста графема во ракописот), како што вредноста на Гутенберговиот изум, спротивно, се состои токму во повторливоста на исти вредности: секое 'С' е секогаш исто и нема шанса за 'грешка' при читањето. Напротив, во посветите огромен дел од магијата се наоѓа токму во 'замачканите' букви ('С' ли е ова или можеби набрзина и нецелосно напишано 'О?'), во 'слабо читливите' ракописи, кои треба да ги растајниш, да му 'влезеш под кожа' и 'во душата' на оној кој начкртал нешто, за да го разбереш“. (Андоновски, 2009, стр. 23).

Има уште голем број мошне досетливи и проникливи интерпретации за особините на посветата, а коишто се потврда за високата вредност на оваа книга на Андоновски.

4. Теоретизирање на белетристиката

Вториот дел од „Воскресението на читателот“, со наслов „Филолошки студии“, содржи осум текстови за седум (еден хрватски и шест македонски) автори (поети и прозаисти): Антун Бранко Шимиќ, Анте Поповски, Петре М. Андреевски, Михаил Ренцов, Коле Чашуле, Живко Чинго и Зоран Ковачески. Првите четворица поети (Шимиќ, Поповски, Андреевски, Ренцов), како што нагласува и самиот автор на книгава, имаат една заедничка тема во нивното творештво – човековата неизбежна смртност, односно книжевно-уметничката елаборација на вечната и универзална потрага по бесмртноста. Интересот на Андоновски за преостанатите автори е од поинаква природа: кај Чашуле – модернитетот, а кај Чинго и кај Ковачески – топосот.

„Телото како носталгична метонимија за апсолутот“ е насловот на трудот посветен на поезијата на хрватскиот стихотворец Антун Бранко Шимиќ. Идејата на Андоновски е да се интерпретираат стиховите на Шимиќ низ камиевска призма – потрагата по апсолутот и филозофијата на апсурдот. Во таа смисла, во овој труд се анализира најпрво опседнатоста на поетот Шимиќ со телото (телото на човекот vs телото на светот) што

како симбол упатува кон некаква (каква било) поврзаност со демијургот, со Бога:

„Но, она што е најважно е тоа дека симболот (поточно: синегдохата) на телото во поезијата на Шимиќ веќе од најрана фаза, а особено од песната 'Бактерије', неразделно е сврзан со поимот Бог; тука се насетува појавата на апсурдот од типот на Ками. Бог е тој кој (насетува поетот) стои во некаква нејасна врска со нашите тела и со телото на светот; тој е тој кој 'ги фрла телата' како коцки во некоја чудна игра на среќа и судбина... Сè почесто е насетувањето на светот како простор на ентропија на телата, еден вид апокалиптичен телесен неред, зад кој, повторно во духот на еретичкиот и скептичен богомилски дуализам – најверојатно стои Бог, преправен во црвена незабележлива месечина...“ (Андоновски, 2009, стр. 35-36).

Меѓутоа, во поезијата на Шимиќ е присутна и темата „душа“ (во опозиција со темата „тело“) и тоа Андоновски аргументирано го докажува и го илустрира. Преку воведувањето на темата „душа“ е отворено, всушност, суштинското прашање што се среќава во голем дел од книжевните текстови, а тоа е прашањето за смислата на човековиот живот. А ако душата е извесен синоним за Бог, тогаш станува јасно дека таа смисла се бара во вечноста на душата наспроти минливоста (распадливоста) на телото. Авторот на овој необичен интерпретативен текст за поезијата на Шимиќ во тоа двојство (тело/душа) ќе ја открие и ќе ја посочи идејата за телото како залог, односно како жртва (размена) за нешто што е многу поскапоцено – душата, односно вечноста или, пак, воскресението. Во таа точка веќе се регистрира извесен оптимизам во поезијата на Шимиќ затоа што во неговите стихови сега се изолира идејата дека секој човек, на некој свој начин, е Исус во својата животна патека, односно станува збор за, како што тоа го дефинира Андоновски, апологија на Бога кој ја гарантира бесмртноста на душата. Меѓутоа, во следната фаза од поезијата на Шимиќ повторно се појавува сомнежот, скепсата во пронајдениот Бог, за да се покае потоа, на пример во песната „Пронајдениот бог“, за своето неверување, за својот атеизам. И токму во ваквите осцилации (контрадикции) во стиховите на Шимиќ во врска со темата „Бог“ кои, како што се покажува во интерпретациите, се движат по брановидната линија *атеизам – теизам – атеизам – теизам*, Андоновски ја лоцира интертекстуалноста меѓу оваа поезија и подоцнежната филозофија на апсурдот, односно за апсурдниот сензибилитет на модерниот човек, во „Митот за Сизиф“ од Албер Ками:

„Станува збор за едно сфаќање на апсурдот не во вообичаената реторичка смисла на поимот, ами за една *состојба* на модерниот човек, за *сензибилитетот* а ла Шимиќ! Кај Ками апсурдот е состојба на свеста (во гносеолошка, а не во психолошка смисла), која настанува во меѓусебен контакт на човекот на модерната епоха и модерниот свет. Човекот, според Ками, по дефиниција *сака да знае* (Шимиќ сакаше да знае и дали сме, и зошто сме смртни ако сме смртни). Светот, според Ками, по дефиниција *се*

спротивставува на откривање со рационални средства (и самиот Шимиќ порача во 'Пронајдениот бог': не барајте го Бога со мислите, тој се крие). Човекот копнее кон тоа да го разбере светот, но тој, светот постојано се 'измолкнува'". (Андоновски, 2009, стр. 48-49).

Ако е сето тоа така, тогаш каде е излезот од тој лавиринт на гносеолошкиот апсурд, односно каде да ги бара човекот, како што метафорично нагласува Андоновски, тие „метафизички шеќерпариња како што е вечниот живот“? Одговорот на ова прашање е идентичен и кај Шимиќ, и кај Ками, но и кај Ниче – во творештвото, во уметноста, во уметничкиот чин во кој човекот го добива чувството дека создава свој вечен свет, сопствена репродуцирана стварност исполнета со смисла. Тоа е местото каде што сè добива смисла, каде што се создава, како што нагласува Шимиќ во 1917 година, „повисок вечен живот“ или, кажано со зборовите на Ками од 1942 година, „да се твори, тоа најпосле значи да ѝ се даде форма на својата судбина“. И ете зошто Андоновски уште во воведот од текстот вели дека Шимиќ е „поет кој пишуваше и *чувствуваше* пред своето време: тој беше поет-пророк и нему иднината не му беше непозната“. (Андоновски, 2009, стр. 29-30).

Идентични се дилемите на поетот (или, ако сакаме да бидеме попрецизни, на лирскиот субјект) во „Света песна“ од Анте Поповски. И во оваа поетска книга Андоновски ја открива преокупираноста со Гилгамешовото трагање по бесмртноста, односно по вечниот живот. Чекор по чекор, односно пеење по пеење, авторот на толкувањата на „Света песна“ ги бележи семантичките наслојки на оваа антологиска поетска творба на Поповски. Притоа се нагласува дека „Света песна“ не е обична поетска книга туку дека таа е Книга Поезија, односно две нешта предметени во Едно, дека таа е Книга Поезија што подучува, дека е римејк на Гилгамеш, но и дека е и многу други нешта поврзани со прашањето што човекот си го поставувал од памтивек – „Кои сме, од каде доаѓаме, каде одиме“:

„Поточно кажано: таа може да биде римејк на сите дела кои се обидувале да дадат одговор на *тоа* прашање! Таа може да биде римејк и на теориите на вселената, оти и тие се обидувале да одговорат на тоа прашање. Таа може да биде римејк, цитат, парафраза, хипертекст и на математичка равенка, да речеме – $E=mc^2$ (која, патем речено, се споменува во *Света песна*). Таа може да биде римејк и на креационистичките или еволуционистичките теории, како онаа на Дарвин. Таа може да биде дури и римејк на книгата *Битие* од *Светото Писмо*, или на *Откровението* на *Светиот Апостол Јован Богослов*. Таа, во една извесна смисла и е *видение*, *послание*, *откровение*, оти ги 'гледа' космосот и човекот како на дланка, од прапочетоците до денес. *Света Песна* може да биде и историја и археологија и биологија – таа може да се смета за историја и еволуција на најфината космичка прашина до живата материја, таа може да биде парафраза на коацерватната теорија за првата аминокиселина во океанската супа, и од таму – парафраза на теориите за генезата на човекот.

Таа може да биде римејк и на космогониските епови затоа што го *претпоставува* настанокот... Таа може да биде римејк на сите изгубени свитоци од Александриската библиотека...“ (Андоновски, 2009, стр. 64).

И сите овие „синоними“ за „Света песна“ од Анте Поповски се покажуваат и се докажуваат во една екстензивна интерпретација со продлабочени анализи на симболите (како што е, на пример, симболичката тријада *камен – сенка – птица*), но и на многу други составни сегменти на оваа „Света Книга“ со која Поповски го означи преминот од доминантно реалистичко-модернистичкиот 20 век во доминантно постмодернистичкиот 21 век.

Такво огромно значење за современата македонска книжевност има и книжевното дело на Петре М. Андреевски кому во „Воскресението на читателот“ му се посветени два текста: „Што бараше, лебати, облаци зад облаци?“ и „Заоставнината на Петре“. Насловот на првиот текст е, всушност, првиот стих од третото пеење од познатата (и секако антологиска) песна „Смртта на бабарот“. (Андреевски, 1984, стр. 118-123). Во оваа студија се извршени детални анализи на прозното и на поетското дело на Андреевски што е објавено до 2002 година. Текстот е пишуван со сосема конкретна намена – тоа е, всушност, предговор кон изданието во шест тома (шест книги) со избраните дела на Петре М. Андреевски што го објави скопскиот издавач „Табернакул“ во 2002 година, а кон истиот текст што се објавува повторно во „Воскресението на читателот“ Андоновски додава и едно интересно појаснување со став за отвореното (незавршеното) дело на Андреевски:

„Не чувствувајќи потреба да го дополнувам текстот, особено не на местото каде треба да се впише годината на смртта. Одбивам да размислувам за делото на Андреевски како завршено: тоа продолжува кај неговите следбеници“. (Андреевски, 2009, стр. 99).

Во „Што бараше, лебати, облаци зад облаци?“ (тоа е, патем речено, најобемниот текст во „Воскресението на читателот“) Андоновски најпрво нуди една панорамска слика за критичкото опсервирање на прозата и поезијата на Петре М. Андреевски (тие делови од текстот се меѓунасловени како „Петре за специјалисти“). Тоа е, всушност, преглед, но и критика за книжевната критика за делото на Андреевски при што се укажува на фактот дека македонската книжевна критика остана затекната во стари книжевно-критички модели при интерпретацијата на прозните и на поетските дела на Андреевски. Во таа смисла, Андоновски укажува на неопходноста од разликување на миметичко и семиотичко читање на поезијата опоменувајќи дека поезијата на Андреевски е „минимално референцијална, а максимално автореференцијална“. (Андоновски, 2009, стр. 106). Тргувајќи од таа јасно поставена дистинкција во пристапот кон интерпретацијата на поезијата, авторот на текстот нагласува дека Андреевски не е ниту локален ниту регионален поет и дека неговата поезија е *природоцентрична* и дека во неа поетот врши универзализација на локалното и очовечување на пејзажот, а тоа е илустрирано со мошне

прониклива анализа на песните „Жетва“ и „Ноќ в планина“ од стихозбирката „Јазли“. И потоа постапно, стапка по стапка, збирка по збирка, се откриваат суштинските специфики на поезијата на Андреевски, продолжувајќи со стихозбирката „И на небо и на земја“, па преку „Дениција“ и другите збирки сè до книгата „Лакримариј“ за која авторот дава мошне висока оценка:

„'Лакримариј' е ремек-дело, еволутивна круна на големиот реквием за светот што започна уште во 1968 година, некаде пред крајот на големата поема за Дениција. Таа книга, 'Лакримариј', за делото на Андреевски е истото она што е и 'лакримозата' за реквиемот на Волфганг Амадеус Моцарт: климакс, тих и резигниран космички песимизам, космичка ода на страдањето, оплакувањето и тажењето, исто како што во првите книги љубовта беше химнично опеана како двигател на сè и поставена во центарот на космосот“. (Андоновски, 2009, стр. 143).

За прозаистот Петре М. Андреевски авторот на „Воскресението на читателот“ најпрво ги наведува етикетите што македонската книжевна критика му ги додели на Андреевски, како што се реалист, регионалист, натуралист, надреалист, магичен реалист и слично, додавајќи ја кон тој список и етикетата верист што се поткрепува со мошне укажателен пример (наративен фрагмент) од романот „Скакулци“. Но, во раскажувачките книжевно-уметнички дела на Андреевски ќе се маркираат наративни постапки за кои не би можело да се рече дека се типично реалистички. Да ја земеме како пример елаборацијата на прашањето за моделот на наративната трансмисија (наративниот комуникациски канал) во антологискиот роман „Пиреј“ каде што Андоновски открива и наратор (Дуко Вендија) и наратер (Роден Мегленоски) и најмалку две фокализантни точки, односно два фокализатора (Велика и Јон) што воопшто не е „реалистичка“ раскажувачка постапка, а тоа значи дека од аспект на организираноста на нарацијата романот „Пиреј“ се приближува кон модернистичката проза. И не само во романот „Пиреј“ туку и во другите романи („Скакулци“, „Небеска Тимјановна“, „Последните селани“), но и во расказите, Андоновски ќе маркира наратери, односно *слушатели*, како што тој ги детерминира, а еве зошто:

„Во една извесна смисла, сите раскази на Петре М. Андреевски и сите негови романи се жива говорна реч која едно лице (лик од романот или расказот) му ја упатува на друго лице од истиот расказ или роман (нاراتер). Наратерот во романите на Андреевски пак, се совпаѓа со *имплицитниот слушател*, а преку него, доаѓа и до реалниот *слушател* (намерно не го употребувам терминот *читател*, оти ние навистина *ги слушаме* расказите и романите на Андреевски како жива, изговорена реч!). Или, уште поедноставно кажано, јас, како реален *слушател* станувам исто што и наратерот; јас слушам сè што му е упатено на наратерот, јас сум во неговата 'литературна', текстовна кожа и ги користам неговите уши“. (Андоновски, 2009, стр. 154).

Ете зошто тврдиме дека се вредни и мошне значајни ваквите книги на Андоновски – од цитатот е сосема јасно дека неговите аналитичко-интерпретативни постапки се и концизни и прецизни и длабоко проникнувачки во суштината на предметот за кој се расправа, а притоа се следи и еден педантно организиран, и затоа лесно приемлив и разбирлив, логички редослед на „доказната“ постапка. А вакви примери има премногу и во текстот „Што бараше, лебати, облаци зад облаци?“ и во другите текстови од „Воскресението на читателот“.

И вториот текст посветен на Петре М. Андреевски со наслов „Заоставнината на Петре“ е пишуван наменски – тоа е предговор во книгата „Бежанци“ во која е собрана и објавена литературната заоставнина на Андреевски, односно две незавршени негови книги: кратките раскази „Боемите“ и романот „Бежанци“. За „Боемите“ Андоновски ќе нагласи дека „почитливо и питко прозно вино Петре не можел да ни понуди во книжевниот тестамент“ (Андоновски, 2009, стр. 175), а слични вредносни судови читаме и за незавршениот роман „Бежанци“, за да се даде на крајот од овој текст еден сублимиран заклучок за значењето на сето книжевно дело на Андреевски:

„Во секој случај, ова постхумно издание нека биде уште едно потсетување на еден од столбовите на современата македонска книжевност; столб во кој беше втиснато совршенството на универзумот создаден за постојано степенување на убавината. Оти кога ќе се има предвид што ни остави Петре, и завршено и незавршено, и за него, како и за еден великан на францускиот надреализам, со спокојна душа и срце може да биде кажано: тој почина без да умре“. (Андоновски, 2009, стр. 182).

Следниот текст во „Воскресението на читателот“ е „Слово за светлолик Михаил, поетски монах од Нерези“, посветен на поетското дело на еден од бардовите на македонската современа поезија – Михаил Ренцов. И овој текст, всушност, како и претходните два за Андреевски, е пишуван како предговор кон избраните дела (во три тома) на Михаил Ренцов објавени по повод седумдесетгодишнината од неговото раѓање во издание на „Менора“ во 2006 година. Почнувајќи од првата објавена песна во 1955 година Андоновски темелно го следи поетскиот подем на Ренцов сè до неговите маестрални „Псалми“. И во интерпретацијата на Ренцовата поезија Андоновски ја практикува својата интенција за едноставност и, пред сè, јасност и разбирливост на изразот. Ќе го потврдиме тоа само со еден пример. Имено, зборувајќи за „рамнотежата меѓу сликата и звукот“ како едно од базните својства на поезијата на Ренцов, Андоновски нуди неколку синонимни детерминации за ваквата поетска практика: рамнотежа меѓу звукот и значењето, меѓу акустичката и визуелната слика, меѓу музиката и сликарството; да се измири оптичкото со акустичкото; дуализам „слика – звук“. (Андоновски, 2009, стр. 186-189). Во таа смисла, Андоновски ќе нагласи дека од 1969 година, односно од поетската книга „На работ од сонот“, во стихот на Ренцов ќе надвлее звукот, се случува „триумф на звукот“, односно на акустичката слика, на музиката, што како

доминантно својство е забележливо во „Псалми“. Покрај сето ова, и покрај многу друго, Андоновски открива дека поезијата на Ренцов е и симулација, римејк, травестија на веќе познати книжевни форми, а за псалмите ќе каже дека се „хибридни постмодерни бисери на нашата поезија“. (Андоновски, 2009, стр. 201).

Исклучителен е во „Воскресението на читателот“ текстот со наслов „Коле Чашуле и модернитетот“ и со поднаслов „Читање на еден сопствен текст што еднаш го читал Чашуле“ затоа што во него Андоновски покажува и храброст и доблест да преоцени, да допрецизира, па дури и да коригира поранешни сопствени книжевно-теориски ставови што е раритет во македонската книжевно-критичка и книжевно-интерпретаторска практика. Станува збор, всушност, за проблематиката на вкалапување на одредено книжевно дело во една и конкретна стилска формација што е мошне дискутабилна и, секако, мошне ризична аналитичка операција. Андоновски се навраќа на еден сегмент од својата студија „Структурата на македонскиот реалистичен роман“ (тоа е, всушност, неговата докторска дисертација) ревидирајќи го својот став за припадноста на романот „Простум“ од Чашуле во семејството на македонски реалистични романи. Со детални и издржани аргументирања Андоновски покажува дека романот „Простум“ навистина ги има елементите за негово детерминирање како реалистичен роман, но исто така покажува дека овој роман на Чашуле поседува и многубројни модернистички структурни сегменти. Мошне се сугестивни во овој текст укажувањата на Андоновски за хендикепираноста на теорискиот вокабулар повеќе да ја затскрие одошто да ја открие суштината за предметот за кој се зборува (пишува), но и за големиот ризик што го преземаат истражувачите (теоретичарите) кога ќе се појави потребата еден автор да се постави во некакви стилско-формациски или какви било други теориски рамки:

„Така е со теоретичарите: банка даваат за да го сместат писателот во некоја теориско-таксономиска графа, две за да го извадат од таму. Среќа што големите дела како оние на нашиот Коле не се графи. Се простираат колку што им е широко и пет пари не даваат за теоретичарите, нивните фиоки, таксономии и екванти“. (Андоновски, 2009, стр. 224).

И има ли сега потреба и натаму да се зборува за овој текст на Андоновски за Чашуле? Се разбира не, зашто за да се укаже на сите ставови што се презентирани во него ќе треба да се претстави сиот текст, а тоа значи дека нам ни преостанува само да сугерираме задолжително да се прочита текстот и тоа многу внимателно, бидејќи текстот меѓу редови и подучува, и препорачува, и просветлува, но и опоменува на внимателност во донесувањето судови и на тоа дека е доблест да се признаат и да се допрецизираат извесни недоречености при интерпретирањето на книжевните дела.

Текстот со наслов „Кометата Пасквелиум“ посветен на Живко Чинго е, всушност, есеј во кој се нотира значењето на Чинговото бесмртно

дело во македонската книжевност воопшто. Овде за Чинго се употребува метафората „комета“ при што низ белетристички стил (текстот е, всушност, беседа одржана во 2008 година на „Чинговата ноќ“ во неговото родно село) се разгледуваат позначајните негови дела како што се расказите „Пасквелија“ и романите „Големата вода“ и „Сребрените снегови“. Меѓу другото, во текстот-беседа се маркира и едно суштинско својство на наративните постапки на Чинго – тој е жив устен раскажувач, а неговото книжевно дело е жив изговорен збор.

Последниот текст од вториот дел на „Воскресението на читателот“ е посветен на прозното книжевно дело на охриданиецот Зоран Ковачески, а неговиот наслов е „Паланката е состојба на духот, а не – место“. Текстот за првпат е објавен како предговор во изборот раскази од Ковачески објавени постхумно со наслов „Охридски раскази“ од охридскиот издавач „Летра“ во 2008 година. Тргувајќи од бинарниот опозит *топос – утопос* како суштински белег на севкупното книжевно-уметничко творештво, Андоновски ќе го постави творештвото на Ковачески во контекстот на наративната утопија на Живко Чинго (Пасквелија), Славко Јаневски (Кукулино), Христо Крстевски (Равен) и Блаже Миневски (Петелино) со забелешката дека во прозата на Ковачески потрагата оди во обратна насока – од топос (Охрид) кон утопос (посакувано место по кое постојано се трага). И бидејќи, како што нагласува авторот, „ниедна дефиниција не вреди пет пари без пример од конкретен текст“ (Андоновски, 2009, стр. 242), таквата теза се илустрира со еден од најраните раскази на Ковачески, а тоа е расказот „Кинез“ за кој Андоновски нагласува дека претставува макета на сето раскажувачко творештво на Ковачески. Во тој расказ, имено, Андоновски ја открива вечната човекова потрага по рајот, по безгрижниот вечен живот како универзален мотив:

„Ете уште една универзална состојка на секоја голема, сјајна литература: потрага по рајот, по тревката на вечноста, по која книжевноста трага уште од 'Гилгамеш' и Библијата наваму. Ковачески трага по тој и таков рај, фрлен на маргините на една целосно заборавена космичка провинција: неговиот топос, што тој го именува, сосема акцидентално како – Охрид“. (Андоновски, 2009, стр. 239).

Зад тој топос во расказите на Ковачески, зад Охрид, авторот на овој текст сепак ќе открие нешто многу поуниверзално, односно простор на универзалната паланечка страст за убивање на сè што е различно и вредно. И затоа Андоновски нагласува дека таа паланка „може да се вика како сака: Охрид, Скопје, Крива Паланка, Кратово, Делчево...“ (Андоновски, 2009, стр. 242), зашто (да се потсетиме на насловот на овој текст) „паланката, паланечкото е состојба на духот, а не место“. (Андоновски, 2009, стр. 252-253). Во таа паланка како состојба на духот, според темелните анализи и интерпретации на Андоновски, прозаистот Ковачески ќе го обележи и ќе го критикува и паланкоцентризмот, локалниот расизам, лудата ксенофобија, локалниот расизам и слично, а таквиот став се илустрира и со пример од кој ќе наведеме тука само една

реченица: „Чаршијата стана средиштето на светот“. (Андоновски, 2009, стр. 249). Од друга страна, пак, Ковачески во својата проза зборува и за еден друг „центризам“, за европоцентризмот, што ќе биде забележано во расказот со наслов „Темен вилает“. Очигледна и јасна е намерата на Андоновски да се коментираат, но и да се илустрираат фундаменталните белези на прозата од Зоран Ковачески за која се нагласува дека претставува „јасен, модерен реализам, или реалистички модернизам кој сака да сознае, да открие заговор против Човекот во моќните идеолошки машини на заедницата“. (Андоновски, 2009, стр. 261).

5. Теоретизирање за теоријата

Третиот дел од „Воскресението на читателот“ е со наслов „Теорија и парате(рит)орија“ и во него се понудени два книжевно-теориски труда: „Постмодернизмот на модерната, реализмот на постмодерната“ и „Естетиката на бестселерот“.

Идејата на Андоновски во трудот со наслов „Постмодернизмот на модерната, реализмот на постмодерната“ (со поднаслов „Албер Ками, Драги Михајловски, Димитрие Дурацовски“) е да ги изложи своите аргументи за тезата дека не постојат строги граници меѓу книжевните стилски формации, но и да го прикаже специфичниот развој и да ги маркира особените карактеристики на македонската постмодернистичка книжевна продукција. Следејќи ја доминацијата на некоја од шесте Јакобсонови функции на јазикот при актот на комуникацијата во одредени стилски формации (на пример, факт е дека референцијалната функција е доминантна во класичниот реализам од 19 век), Андоновски доаѓа до заклучок дека реалистичната и модернистичката проза се доминантно гносеолошки, а постмодернистичката проза е доминантно онтолошка и авторот го објаснува тоа, во негов стил, на наједноставен, та според тоа и на најјасен начин:

„Тоа, упросто кажано за оваа прилика значи: реалистите и модернистите сакаа нивните читатели пред сè да дознаат ШТО значи делото; постмодернистите пак, се трудеа да покажат КАКО нивното дело значи тоа што значи. Или, појасно: делото веќе не го интересира ШТО постои како слика за светот, туку како постои таа слика за световИТЕ преку него самото (оваа множина е исто така многу важна, пресудна во манифестна смисла кај постмодернистите, поради нивната теза за паралелни светови и создавање целосно нови светови)“. (Андоновски, 2009, стр. 269).

За да ја обезбеди, но и за да ја изложи докрај својата книжевно-теориска апаратура со која ќе докаже дека македонскиот книжевен постмодернизам има свои специфики, Андоновски ги бара и ги наоѓа реалистичните и постмодернистичките елементи во еден типично модернистички роман од светската книжевност – „Странецот“ од Албер Ками. Во „Странецот“ се откриваат сегменти на психолошкиот реализам на Достоевски, но и постмодернистички елементи во „значењето на

формата на изразот“ (да се потсетиме на погорниот цитат: КАКО делото значи тоа што значи) преку трагањето по мотивот за убиството на Арапот од страна на Мерсо. Поради сложеноста и екстензивноста на докажувачко-интерпретативната постапка ние нема да ја образлагаме овде, но треба да се нагласи дека станува збор за една брилијантна, па според тоа и убедлива анализа со која се доаѓа до мотивот за убиството во „Странецот“.

Врз основа на сето тоа, Андоновски умешно ги докажува и „реалистичноста“ и „модернизмот“ на македонската постмодерна проза (како „додадена вредност“, односно како квалитет, а не како недостиг) анализирајќи дела од Драги Михајловски (романот „Пророкот од Дискантрија“ и расказот „Гон“) и од Димитрие Дурацовски (романот „Инсомниа“). Интересен е, во таа смисла, начинот на кој Андоновски го воведува читателот во реалистично-модернистичко-постмодернистичката проблематика на македонската постмодерна проза:

„Нејзината цврста втемеленост во инаку класичните, реалистични извори на веродостојност на текстот (кои сум должен да ги покажам натаму), покажува дека таа наша постмодерна проза е еден интересен правнук на реалистите, внук на модернистите, а дете на постмодернистите. Инаку кажано, покрај нејзината постмодерна неонтологија (создавање нови и паралелни светови со постојните), покрај нејзината опсесија од *конструктивизмот* и *метатекстуалноста*, **таа и натаму води сметка за тоа дека постои и еден реален свет кон кој таа љуби да се однесува – реалистично!**“ (Андоновски, 2009, стр. 282).

Последниот текст од „Воскресението на читателот“ е со наслов „Естетиката на бестселерот“, но и со еден загадочен и во исто време мошне провокативен поднаслов: „Од Светото Писмо, преку Шекспир и Гете, до градникот на Анџелина Џоли“. Прашањата што Андоновски ги наметнува овде и на кои дава одговор се (а) дали бестселер (best-seller) навистина значи, покрај најпродавана, и најчитана книга и, ако е тоа така, (б) дали бестселерот навистина е книжевно-уметничка книга со највисоки естетски вредности. Еве што вели конкретно авторот на овој текст за таа заблуда којашто, очигледно, се прифаќа беспоговорно:

„Можно е книга да се купи, да се прочитаат дваесетина страници и потоа, од најразлични причини – книгата да заврши на некоја полица, која барем во мојата библиотека наликува на одамна згаснат колосек на некоја железничка станица, по кој веќе не врват возови. На неа има и славни светски имиња, меѓу кои и книгите на толку популарните Ден Браун и Пауло Коеле, на пример, што само говори дека и покрај тоа што сум учествувал како анонимно статистичко бројче во морето купувачи на милионските тиражи на двајцата колеги, јас сепак не сум станал – нивен читател. Сум останал аноним кој не ја прочитал славната книга – од сопствени причини, за кои можам, но и не сум обврзан никому да полагам сметка... Списокот на причини да се остави една книга е речиси бесконечен, а списокот причини да се прочита е најкусиот на светот – се

состои од само едно едноставно објаснување, изречено со простата реченица 'Ми се допаѓа'". (Андоновски, 2009, стр. 289-290).

Модата во светот да се пишува (и да се објавува!) уметничка литература (најчесто романи) според проверени и „победнички“ стереотипи (клишеа) резултираше со девалвирање (па дури и целосно губење) на естетскиот аспект на еден огромен дел од книжевната продукција, а тоа ја сведе современата литература на стока што треба да се продаде. Најдобар показ за тоа, вели Андоновски, се книгите-бестселери во кои на лаички начин се раскажуваат романизирани биографии на ѕвезди од типот на Анџелина Џоли, а во кои нашироко се зборува за пубертетските трауми што идната ѕвезда ги имала со својот прв градник за кој мислела дека е премалку исполнет. За жал, според констатациите на Андоновски, и современата македонска продукција не е имуна на ваквиот тренд во книжевноста па и кај нас има обиди да се пишуваат „светски бестселери“ или, кажано во стилот на авторот на оваа книга, „бестфелери“. Сепак, за среќа, вели Андоновски, најголемиот дел од македонската книжевна продукција не се откажува од својата естетика, од својот матичен културен код, и „одбива да стане економска естетика“. (Андоновски, 2009, стр. 303).

6. Заклучок

Во своите книжевно-теориски и книжевно-критички трудови и книги Венко Андоновски со примена на едноставен, јасен и разбирлив стил ги елаборира и ги објаснува дури и најсложените тематски единици од областа на теоријата на книжевноста, независно од тоа дали станува збор за прашања од теоријата на поезијата, од наратологијата или, пак, од драматургијата. Со таков карактер е и оваа книга на Андоновски која е тема на нашиот осврт, односно текстовите што се наоѓаат меѓу нејзините корици. Процесот на учење Андоновски често знае да го дефинира како преобразување (преведување, транскрибирање) на непознатото во познато. И не само што кажува дека тоа е така туку и покажува практично во неговите текстови како и колку лесно може да се одвива тој процес на учење со приложување на длабоко проникливи и брилијантни анализи и интерпретации. Откако ќе ја прочита оваа книга, „воскреснатиот“ читател ќе има многубројни теми и дилеми преобразени од непознато во познато – и за посветата како микро-жанр, и за поезијата на Шимиќ, на Анте, на Петре, на Ренџо, и за прозата на Чашуле, Чинго, Ковачески, Михајловски, Дурацовски, Ками, и за стилските формации реализам, модернизам, постмодернизам, и за светските бестселери како „бестфелери“ со „универзални“ теми и мотиви произлезени од пубертетските трауми на Анџелина Џоли поради недоволно исполнетиот градник, и така натаму и така натаму. Затоа, за крај, само ќе го повториме она што веќе беше кажано на почетокот – „Воскресението на читателот“ од Венко Андоновски е книга на која секој треба да ѝ стане реален читател.

Библиографија

1. Андоновски, Венко (2009). *Воскресението на читателот*. Скопје: Табернакул.
2. Андреевски, Петре М. (1984). *Поезија*. Скопје: Наша книга.
3. Вангелов, Атанас (2010). *Правнуците на реализмот*. Скопје: Утрински весник од 11.01. 2010 година.
4. Ѓорѓиева Димова, Марија (2017). *Теоријата на книжевност во (интер)акција*. Скопје: Македоника литера.
5. Иглтон, Тери (2000). *Литературни теории*. Превод: Венко Андоновски. Скопје: Тера Магика.
6. Конески, Блаже (1988). *Дневник по многу години*. Скопје: Македонска книга.
7. Шкловский, Викторъ (1914). *Воскрешение слова*. Цитирано според: <http://philolog.petsu.ru/filolog/shklov.htm> (пристапено на 10.04. 2018 година).
8. Barthes, Roland (1967). *La mort de l'auteur*. Цитирано според: Rolan Bart. Smrt autora. <https://hiperboreja.blogspot.mk/2015/12/smrt-autora-rolan-bart.html> (пристапено на 10.04. 2018 година).

Ranko Mladenoski

Goce Delchev University, Republic of Macedonia

Belletrizing of the Theory and Theorizing of the Belletristics

Abstract: This article represents an overview to a novel titled as “Reader’s Resurrection” by Venko Andonovski - Macedonian prose writer, poet, dramatist, literary theorist, critic, essayist, polemist, columnist, anthologist, and literature professor at Faculty of Philology “Blazhe Koneski” Skopje. The article provides the most essential and elaborated segments of texts that comprise the novel, referring to the literary works of eminent authors such as Ante Popovski, Petre M. Andreevski, Zhivko Chingo, Antun Branko Shimich etc., also emphasizing the novel’s significance in the context of Macedonian literary-theoretical and literary-critical production. In the conclusion of the article it is argumentatively emphasized that this very novel from Andonovski still deserves the attention of many readers and among the professionals in the field of literary science.

Keywords: *“Reader’s Resurrection”, Venko Andonovski, literary theory, literary critics, Macedonian literature, essayistic.*

ГОД. III
БР. 5

ПАЛІМПСЕСТ

РАЛІМПСЕСТ

VOL. III
NO 5